

beli erdélyi művészet díszére válik. Bőkezű támogatása hozta létre az igen szép szószerket, a 16 háttas és 15 egyszerű falfaragott padokat, melyek máig az egyház igazi büszkeségei. Az épület a fejedelem gondoskodásával tudatosan eredeti formájával épült újjá, és értékesen felszerelve fogadta magába Kolozsvár református gyülekezetét. Az egyház létét évszázadokra megalapozta.

A Farkas utcai templom beletartozik a megfelelő európai fejlődésbe. A ferencesek és domonkosok magyar és erdélyi templomainak kivitelezése – pl. a népi gótika alakításában – meg- egyezik Ausztria, Dél- és Nyugat-Európa hasonló katolikus szerzetesrendi művészetével. Meg- alapítása Kolozsvár legnagyobb szülöttének, Mátyás királynak köszönhető. Az épület az európai és helyi művészet gazdag tápláló talajából nőtt ki. Sok csapás érte. A pusztulástól Erdély 16-17. századi fejedelmei (Báthory István, Báthory Gábor, I. Rákóczi György) mentették meg. A temp- lom a jezsuiták betelepülésétől egybeforrott a kolozsvári főiskolai oktatással, melynek rövid kato- likus esztétikét követően évszázados református korszaka jött el. A régi Erdély egész sor kiváló- ságának adott örök nyughelyet. Így kapcsolódott a város és Erdély életébe. Eredeti szépsége, szerkezete, patinás egyszerűsége máig megmaradt a hársfasoros, csendes Farkas utcában.

Az erdélyi reformátusok első templomának címerai mind a korabeli temetkezési szokások- hoz kapcsolódó magyar emlékek. A templomban lévő halotti vagy ravatali címerekből 11 darab való a 17. század második feléből, 4 a következő félszázadból, 30 a 18. sz. második feléből, 31 dokumentálja a szokás fennmaradását a 19. sz. első felében, 25 keletkezett a szabadságharc utáni félszázadban, s tizenöt-nél több a jelen század első felében. Ezek az alkotások – főként a korai példányok – a magyar ötvösművészet és festészettörténetnek jelentős, hűzágpótló illusztrációi. A magyarországi múlt esztétikai értékeket megtestesítő, történelmi, családtörténeti, címertani for- rásként is felhasználható emlékei, melyek jelentős élményt és tanulságot nyújtanak a téma kutatói- nak és a művelt látogatóknak is.

A halotti címerek felirata a 18. századvégig mind latin nyelvű. Magyar felirat – talán nem véletlenül – elsőként nőknél található: 1789-ben Toldalagi Zsuzsanna, majd Daniel Kata címerén 1795-ben.

A kötet nívós jegyzetanyagai elégséges, jól áttekinthető szövegmagyarázattal szolgálnak. A közérthetően, olvasmányos stílusban fogalmazott könyv jól felhasználható az oktatásban, de a té- ma iránt érdeklődő olvasóknak is ajánlható. A könyv igényes kivitelű kiadói munka. Megjelente- tése napjainkban jelentős, dicséretre méltó vállalkozás. A mű beszerzése iskolai és közművelődési könyvtárakban egyaránt indokolt.

Balassi Könyvkiadó, Budapest – Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 1995. Ára: 600,- Ft.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Kelemen Elemér: Ezeréves a magyar iskola

LAPOK A NEVELÉSTÖRTÉNETBŐL

Az iskola a magyar történelem legnehezebb korszakaiban is megtartó erő, nemzeti fennma- radásunk egyik legfontosabb intézménye volt. Záloga s egyben bizonyítéka is a mindenkori ma- gyar társadalom életképességének – olykor a túlélés képességének –, a gyermekekért, a jövőért érzett felelősségnek. A magyar iskolának fontos szerepe volt a mindenkori „modernizálásban”. Iskoláink folyamatos párbeszédet jelentettek az egyetemes kultúrával: eszmék és módszerek, taní-

tók és tanítványok cseréjét kezdeményezték. Oktatási intézményeink eleven kapcsolatot biztosítottak a Kárpát-medence egymásra utalt népei között, nemcsak a magyarság, hanem más népek nemzeti kultúrájának épülését is ösztönözve és segítve.

Kelemen Elemér, az újságot olvasó, rádiót hallgató közönség által országosan és határokon túl is ismert szakember, a fentiek alapján foglalta össze szép formátumú kötetében a hamarosan ezeréves magyar iskola, iskolarendszer jelentőségét.

Könyve öt fejezetből áll. Az első fejezet az oktatáspolitikai-történeti jellegű írásokat tartalmazza. A szerző a hazai oktatási törvénykezés történetéről, az állam, az egyház és az iskola kérdésköréről, az iskola nemzeti jellegének változásairól, útkeresésekről és úttévesztésekről értekezik. Érdekesen mutatja be például, hogy a régi formulák, törvények hány rendszert szolgálhatnak ki. A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi törvény következtében a tankerületi főigazgatóságok dekoncentrált (és nem decentralizált) hivatalok lettek. Ezen nem változtatott a törvény 1941-es módosítása sem. A Hóman-féle reform követhető mintákat hagyott hátra a későbbi korszakokra, paradox módon segítette a magyar oktatásügy autoriter jellegű, kizárólagos politikai érdekeket szolgáló, szovjet típusú átalakítását is.

A második fejezet problémátörténeti vázlatok gyűjteménye. Témái: a kisiskolák a magyar oktatás történetében, a magyar tanítóképzés története, az iskolaszék, nevelésügyi kongresszusaink, valamint adalékok a magyar pedagógusmozgalmak történetéből.

A harmadik fejezet a közelmúlt hazai neveléstörténeti eseményeire reflektáló cikkek együttese: évfordulókról, tanácskozásokról, kiállításokról, könyvekről szól. Megemlékezik például arról is, hogy a SZAB 1991 szeptemberében elsőként adott otthont neveléstörténeti tájkonferencia megrendezésére, ahol más régiók képviselői is felléphettek előadással.

A kötet terjedelme lehetővé tette, hogy bővüljön a kör. A negyedik fejezetben Kelemen Elemér arcképvázlatokat tesz közzé a neveléstörténet néhány jelentős személyiségéről. Az ötödik fejezet a szerzőnek a Magyar Rádióban elhangzott iskolatörténeti jegyzeteit tartalmazza. A fejezetből kiemelendő az iskolatörténet forrásait bemutató rész, melyet minden szakember haszonnal lapozgathat. Kelemen Elemér olyan nélkülözhetetlen munkákat ajánl, mint: Mészáros István: „Magyar iskolatörténeti kronológia”; „Az iskolaügy története Magyarországon 996–1777. között”; „Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996–1948.”, vagy a Horváth Márton szerkesztette „A magyar nevelés története” c. munka két kötetét, de felsorolja a legjelentősebb bibliográfiai munkákat is. Külön felhívja a figyelmet az iskolai értesítőkre, melyek tanári és tanulói névsorokat, statisztikai és egyéb adatokat tartalmaznak, és hűen tükrözik egy-egy tanév fontosabb eseményeit, az adott kort, forrásértékük miatt nélkülözhetetlenek az iskolatörténet-kutatók számára.

Kelemen Elemér munkájának előszavában megállapította: „A műfajt illetően előre kell bocsátanom, hogy nem tanulmányokról van szó, hanem egy-egy tanulmány 5-6 oldalnyi terjedelmű problémátörténeti vázlatáról vagy nagyobb lélegzetű munkák publicisztikai jellegű összefoglalásáról, továbbá neveléstörténeti tudósításokról, beszámolókról, egy hátrányos helyzetű, korlátozott közlési lehetőségű szakma mindennapi életének, eseményeinek, eredményeinek krónikájáról.”

Mindezek ellenére (vagy mindezekért is) Kelemen Elemér könyve szép tiszteletadás, főhajtás az ezeréves magyar iskola ismert és ismeretlen, neves és névtelen, egykori és mai munkásai előtt.

A kötetet egyaránt ajánljuk gyakorló pedagógusok, egyetemi és főiskolai hallgatók, neveléstörténettel foglalkozó kollégák figyelmébe.

Kiadja a Pedagógusok Szakszervezete Országos Irodája. Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben. Budapest, 1994. 159 p.

Dr. Bánki M. Csaba: Az agy évtizedében

Az Interpress Magazin (IPM) 1995. februári számában érdekes interjú jelent meg Elek László tollából Bánki M. Csaba neves pszichiáter-agykutatóval, mellékelve a híres tudós fényképét (107-111).

Elek László elmondja Bánki M. Csabáról (1947-), hogy Makón született. Jelenleg Nagykállóban él, az ottani elmeorvosi intézetben dolgozik. Hét nyelven beszél. Amerikában jobban ismerik, mint itthon. Örök renitens. 14 évvel ezelőtti kinevezésekor az ország legfiatalabb osztályvezető főorvosa volt, ma is ugyanazt az osztályt vezeti. Nagydoktor, címzetes docens, az Akadémia Pszichiátriai Bizottságának titkára. Dolgozhatna Amerikában, de inkább itthon marad. Választhatna ismert és elfogadott tudományterületet, de a Magyarországon még kissé gyanús biológiai-pszichiátriát kutatja, ugyanis csak hazánkban több mint félmillió ember nem él teljes életet, mert valami „nem stimmel” az agyában.

Bánki M. Csaba munkássága is mutatja, hogy századunk a biológia százada is. Megtalálták az öröm, a szorongás, tehát a lelki jelenségek biokémiai alapjait. Megszületett egy új tudomány, a biológiai-pszichiátria.

A könyv témája: az emberi agy működése rendkívül aktuális ma, hiszen manapság már akkora az emberiség tudása, hogy ennek a pusztá számontartása és rendszerezése is külön tudomány nemzetközi intézetekkel és szakemberekkel. Elmondható, hogy mai teljes tudásunk fele tíz évesnél fiatalabb. Az új tudás először csak a szakirodalom kincse: eljuttatása az érdeklődő, olvasó emberek széles táborához további éveket igényel, hiszen az új eredmények „lefordítása” közérthető nyelvre maga sem egyszerű feladat. Erre vállalkozott e művel Bánki M. Csaba. A cím Silvio Conte, az azóta elhunyt massachusettsi képviselő javaslatára utal. Ő nyújtotta be az amerikai Kongresszushoz 174. számú határozati javaslatként az „Agy évtizede” fejlesztési programot, amelyet a Kongresszus 1989 nyarán nagy többséggel azonnal elfogadott, és amely Bush elnök aláírásával még ugyanabban az évben törvényerőre is emelkedett.

Pedagógusok számára külön érdekességet jelent a szerző „Emlékezés, tanulás-felelés, butulás” című fejezete, melynek mottója Kung-fu Ce-től származik (i.e. 500 körül):

„A tanulás nélküli erkölcsösség sötét korlátoltság;
a tanulás nélküli igazságosság kegyetlenség;
a tanulás nélküli egyenesség gorombaság;
a tanulás nélküli bátorság fejtelenség;
és a tanulás nélküli állhatatosság hóbortosság.”

Az emberi agy 20-60 milliárd idegsejtből áll, elég nehéz pontosan összeszámolni. Ez tulajdonképpen iszonyatosan nagy szám, mégis: ha egy idegsejt egy információ-egységet tárolna, akkor ez az egész pár óra alatt „betelne” pusztán a szemünkben keletkező képek pontokra bontott rögzítésével. Pedig egyáltalán nemcsak látványokra kell emlékeznünk, hanem hangokra, érzésekre, hangulatokra stb. is. Ráadásul az idegsejtjeink többsége egyáltalán nem „üres”, hogy csak rögzítendő emlékekre várjon: már születéstől kezdve határozott feladata, funkciója van a test, a hormonok szabályozásában, tehát már eleve „foglalt”. Ezt az egészet más oldalról kell megközelíteni. Egy ilyen lehetséges modellt kínált a holográfia. A hologram a tárgy térbeli „tulajdonságait” rögzíti. A hologram egy-egy pontja a kép sok különböző pontjához tartozik egyszerre, és megfordítva: a kép mindegyik pontját sok különböző hologrampont alkotja egyidejűleg.

Külön gondot okoz, hogy információink, jeleink, benyomásaink egy része fontos jelzés, míg nagyobb részük eldobható. Minden idegsejt képes emlékezni. Néhány kutató ennél jóval többet is állít: azt, hogy minden idegsejt minden hatást megőriz, ami valaha is érte. Az emberi agy nem a videokamera vagy a mikrofon elvén rögzíti a benyomásokat. Az emberi memória sokkal

inkább az észlelt dolgok sajátosságait, viszonyait, hasonlóságait, összefüggéseit rögzíti, mint magukat a tárgyakat. Nem vagyunk képesek emlékelemeket egyesével, külön-külön felidézni, hanem mindig csak így együtt, összefüggéseikben. A tanulási folyamat sohasem elemenként, sorban, gépiesen történik, hanem úgy, hogy a tanulak összekapcsolódnak, egybeépülnek a bennük már meglévő emlékekkel. Sohasem a való tényeket tanuljuk és rögzítjük az emlékezetünkben, hanem azoknak egy bennünk kialakult egyéni, szubjektív képét. Nemcsak a „dolgokra” emlékezünk, hanem arra az érzésre is, amit a dologgal való találkozáskor átélünk. Nagyon érdekes, amit Bánki M. Csaba a tanulás és felejtés problémájáról ír. A nagyon intenzív tanulás során minden következő anyag gyakorlatilag „kitörli” az előzőt, még mielőtt az igazán rögzülhetett, az emlékezés többi részével összekapcsolódhatott volna.

A szerző a sokakat izgató kérdésekben vállalkozik arra, hogy a hitelesség és a közérthetőség közötti szűk, sokszor kanyargós, de járható ösvényen végigvezesse az olvasóit. Biztosak vagyunk abban, hogy sok pedagógus is vállalkozni fog erre az útra. A könyv igazi sikernek számít.

Kiadja a Texoft Nyomdaipari Számítástechnikai Kft. Biográf Kiadója. Kossuth Nyomda Rt., Budapest, 1994.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Kölcsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola
Debrecen

„Család-, gyermek- és ifjúságvédelem”

Az egyre nyilvánvalóbb szociális feszültségek iskolai következményei, a tanulmányi lemaradás, lemorzsolódás, a deviáns viselkedés stb. - a pedagógustól alapos szakudást, higgadt, tudatos nevelői magatartást igényel.

Szükség van biztos elméleti felkészültségre, melynek forrásai a jelenkor és távolabbi múlt írásai lehetnek. E szemlélet jegyében szerkesztett szöveggyűjtemény az iskolai feladatokra koncentrálva adja elsősorban a hazai szerzők e témakörben írt munkáinak sajátos pedagógiai szempontú válogatását, a család-iskola-deviancia összefüggésében.

Az utóbbi évtizedek társadalmi, gazdasági változásai a család működésében és funkciójában is mélyreható változásokat hoztak. E problémákra választ kereső szakirodalomból az alapkérdésben túlmutató, egymással polarizáló vélemények kerültek a kötetbe, a család értékei, működése és struktúrája vonatkozásában, valamint a hazai gyakorlatban viszonylag újszerűnek számító családterápiás szemlélet néhány mozzanatát is fölfedezhetjük benne.

A statisztikai adatok szerint egyre több a veszélyeztetett gyerek. Az iskolában gondot jelent a gyenge képességű, problémás magatartású gyerekek felismerése, gondozása, differenciált fejlesztése. A válogatás ennek szellemében egyrészt az iskolai beilleszkedési problémák, tünetek értelmezését kiemelt tanulmányrészletekkel adja, másrészt az iskolai gyermekvédelem megelőző és gondozó feladataira és a pedagógusok gyermekvédelmi szemléletére hívja fel a figyelmet.

A deviáns viselkedés kialakulásának okai a szocializációs folyamat sérülésében keresendők. Az idevonatkozó gazdag szakirodalomból olyan tanulmányok kerültek be a kötetbe, amelyek többnyire pedagógiai szemlélettel, tájékoztató jelleggel közelítik meg a deviáns viselkedés kiala-